

ТРАФИКЪТ НА ДЕЦА В КОНВЕНЦИЯТА НА ООН ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО И ВТОРИЯ ФАКУЛТАТИВЕН ПРОТОКОЛ КЪМ НЕЯ

ас. д-р **Таня Костадинова**

Пловдивски университет

Резюме: Студията проследява международноправната закрила на децата от трафик в Конвенцията на ООН за правата на детето от 1989 г. и Втория факултативен протокол към нея относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография. Прави се опит за анализ на чл. 35 от Конвенцията на ООН за правата на детето и връзката му с други разпоредби от нея. Специално внимание е отделено на търговията с деца, детската проституция и детската порнография. Обсъдени са характерните специфики по отношение на престъпленията, поставени на една плоскост с трафика на деца. Откроява се значението на разгледаните международни договори във връзка с противодействието на трафика.

Ключови думи: трафик на деца, търговия с деца, детска проституция, детска порнография, Конвенция на ООН за правата на детето от 1989 г. и Втори факултативен протокол към нея относно търговията с деца, детска проституция и порнография

CHILD TRAFFICKING IN THE UN CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD AND THE SECOND OPTIONAL PROTOCOL ON SALE OF CHILDREN, CHILD PROSTITUTION AND CHILD PORNOGRAPHY

Assist. Prof. Tanya Kostadinova, PhD

University of Plovdiv

Abstract: The study traces the international legal protection of children from trafficking in the UN Convention on the Rights of the Child of 1989 and The Second Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and

Child Pornography. An attempt is made to analyze Art. 35 of the UN Convention on the Rights of the Child and its relation to other provisions thereof. Special attention is paid to child trafficking, child prostitution and child pornography. The specific features regarding crimes placed on the same footing as child trafficking are discussed. The importance of the international treaties considered in relation to suppression of trafficking is emphasized.

Key words: child trafficking, sale of children, child prostitution, child pornography, UN Convention on the Rights of the Child of 1989 and The Second Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography

I. Увод

Конвенцията за правата на детето¹ е приета от Общото събрание на ООН през 1989 г. Тя следи за благосъстоянието на децата и спазването на техните граждански, политически, икономически, социални и културни права. Основната ѝ цел е да предпази децата от широк спектър нарушения, както и да им осигури възможност да развият своя пълен потенциал. Това е първият универсален международен договор, който има правнообвързващ характер и е гарант за спазване на посочените в него права.² Включва и закрилата на децата и от трафик съгласно разпоредбата на чл. 35.³

¹ Конвенция за правата на детето, обн. ДВ, бр. 32 от 1991 г.

² **Detrick, S.** A commentary on the United Nations convention on the rights of the child. The Hague. Martinus Nijhoff Publishers, 1999, p. 721.

³ Според чл. 35 от Конвенцията за правата на детето държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички подходящи мерки на национално, двустранно и многостранно равнище за предотвратяване отвлечането, продажбата или търговията с деца в каквато и да е форма и с каквато и да е цел. В оригиналния текст на разпоредбата на английски език се съдържа изразът „the sale of or traffic in children“. В публикуваната на български език Конвенция за правата на детето в Държавен вестник, бр. 55 от 12 юли 1991 г. същата е преведена като „продажбата или търговия с деца“. Въпреки това значението на думата „traffic“ от английски език се свързва с движение, трафик или незаконна търговия, а това на „sale“ – с продажба, търговия или търговска сделка. Също така още в първото предложение на Полша относно бъдещия проект на чл. 35 е включена забраната за трафик, а Франция коментира да бъде добавена закрилата от това да се превърнат в обект на търговска сделка. Следователно държавите, участнички в Работната група, от самото начало на своите обсъждания са имали за цел да защитят децата и от трафик, и от търговия. Предвид гореизложените факти следва, че разпоредбата на чл. 35 се отнася до забраната за „търговия и трафик“, а не „продажба или търговия“ на деца.

След приемането на Конвенцията за правата на детето от 1989 г. (Конвенцията от 1989 г.) тя е допълнена от три протокола:

- Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжен конфликт⁴;
- Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография⁵; и
- Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето за процедурата по комуникация.⁶

Първите два са приети през 2000 г., а третият съответно през 2014 г. Трябва да се отбележи, че ролята на факултативните протоколи не е да променят основния текст на Конвенцията на ООН от 1989 г., а служат като допълнение към нейното съдържание. Следователно те имат незадължителен характер. Държавите, които не желаят да се присъединят към тях, няма да поемат тежестта на включените в тях задължения, а единствено по Конвенцията, която са ратифицирали.⁷

Фокусът в студията е насочен към специфичната за децата законодателна рамка относно тяхната защита от трафик, включена в Конвенцията от 1989 г. и Факултативния протокол към нея относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография (Втория факултативен протокол). Другите два протокола, а именно Факултативният протокол относно участието на деца във въоръжени конфликти и Факултативният протокол за процедурата по комуникация, няма да бъдат обект на анализ в настоящото изследване. Въпреки това заслужава да се отбележи, че последният от тях позволява подаването на индивидуална жалба и процедура за разследване в случаите на тежки или системни нарушения на правата на детето, което от своя страна е с потенциално приложение и при трафика на деца.

⁴ Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжен конфликт, обн. ДВ, бр. 28 от 2002 г.

⁵ Факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография, обн. ДВ, бр. 28 от 2002 г.

⁶ Република България не е страна по Третия факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето за процедурата по комуникация, приет от Общото събрание на ООН на 19.12.2011 г. и влязъл в сила на 14.04.2014 г.

⁷ Akhtar, R., C. Nyamutata, International Child Law. London, Routledge, 2020, p. 106.

Вторият факултативен протокол е приет с Резолюция A/RES.54/263 на Общото събрание от 25 май 2000 г., влиза в сила на 18 януари 2002 г. В преамбюла му се отбелязва сериозната загриженост на държавите относно значимия и нарастващ международен трафик на деца с цел търговия с деца, детска проституция и детска порнография. Това, от своя страна, доказва връзката на трафика с разглежданите в протокола престъпления, които служат като своеобразна предпоставка при извършването му.

Следователно Конвенцията от 1989 г. и Вторият факултативен протокол към нея са основните международни актове за защита на правата на децата от всички форми на експлоатация, вкл. и от трафик.

В тази връзка ще бъде анализирана разпоредбата на чл. 35 от Конвенцията за правата на детето, както и връзката ѝ с други разпоредби от нея. Не на последно място, ще бъде проследена ролята на Втория факултативен протокол за превенция и противодействие на престъплението трафик на деца. Също така ще бъдат изследвани подробно престъпленията търговия с деца, детска проституция и порнография. Особено внимание ще бъде отделено на трафика и търговията с деца. Предвид това ще бъдат разгледани практики като сурогатно майчинство, детски бракове и обучението на деца като професионални спортисти.

По отношение на другите две престъпни дейности – детската проституция и порнография, те те спомагат и създават условия за трафикиране на непълнолетни лица. Сред тях е секстингът, или модерният начин за флирт в интернет пространството. Той се изразява в кореспонденция със сексуално съдържание или заснемането и разпространяването на провокативни снимки между партньори в любовни отношения.⁸ Много често този вид комуникация може да доведе до сексторшън – сексуално изнудване, а то, от своя страна, до трафик с цел сексуална или трудова експлоатация.

II. Трафикът на деца съгласно чл. 35 от Конвенцията на ООН за правата на детето и връзката му с други разпоредби от нея

Съществуват четири принципа, посочени в Конвенцията от 1989 г., които са в основата на правата на детето. Това са недиск-

⁸ Общински съвет по наркотични вещества. (Без)опасният интернет: Що е то секстинг? 2020 (<https://picpleven.org/2020/10/12/безопасниятинтернет-що-е-то-секстинг/>).

риминация (чл. 2), висши интереси на детето (чл. 3), право на живот, оцеляване и развитие (чл. 6) и право на детето да бъде изслушано (чл. 12). Те отразяват промяната към отстояването на децата като автономни носители на права. Всеки един от тези принципи е от значение, когато става въпрос за трафик на деца.

Първият принцип в чл. 2 гарантира възможността всички деца да се ползват еднакво от правата си. В тази връзка спрямо тях не трябва да има дискриминация по отношение на: раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други възгледи, национален, етнически и социален произход и др.

По отношение на следващия принцип, свързан с висшия интерес на детето, то съгласно чл. 3 той е от първостепенно значение за всички действия, предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилища, административни или законодателни органи. За съблюдаване на неговото спазване трябва да се обърне особено внимание върху целостта на семейството, социалното развитие и благоденствието на непълнолетните лица, тяхната сигурност и безопасност, както и мнение в зависимост от възрастта им и степента на зрялост.

Третият принцип в чл. 6 гарантира на детето основното право на живот, оцеляване и развитие в максимално възможна степен. Ключова роля за това имат техните родители и семейства, а държавата има задължение да ги подкрепя. Защитата от насилие и експлоатация е жизненоважна по отношение на оцеляването им.

Последният принцип предоставя възможността на децата да се изразяват свободно по всички въпроси, които ги засягат, както и да им се обърща необходимото внимание съобразно възрастта и зрелостта. Съгласно чл. 12 всички деца имат право на мнение и да участват във вземането на решения, отнасящи се до тях самите.⁹

Всички тези общи принципи са от значение, когато става въпрос за трафика на деца – от забраната за дискриминация, предвидена в чл. 2, до правото на живот, оцеляване и развитие на чл. 6 и правото на мнение според чл. 12. Според Комитета по правата на детето чл. 3 и 12 от Конвенцията от 1989 г. са свързани помежду си и са от осо-

⁹ O'Boyle, M., M. Lafferty, Remedies in International Human Rights Law. – In: D. Shelton (Ed.), The Oxford Handbook of International Human Rights Law (2nd edn.). Oxford, Oxford University Press, 2006, p. 198.

бено значение в случаите на трафика на деца.¹⁰ Той твърди, че разпоредбите на чл. 3 и чл. 12 имат допълваща роля една спрямо друга. Първата осигурява постигането на висшите интересите на детето, а втората спомага за осъществяване на тази цел чрез изслушване на детето или децата. Всъщност не може да има правилно прилагане на чл. 3, ако компонентите на чл. 12 не са спазени.¹¹

Комитетът по правата на детето изтъква, че активното включване на децата във вземането на решения по въпроси, които са от особено значение за собствения им живот, е ефективен начин за определяне на това, което е в техен най-добър интерес.¹² Въпреки това емпирично изследване на деца, работещи като домашни помощници в Гана и Нигерия, показва, че принципът на чл. 3 действа, когато не се вземат предвид собствените възприятия на децата относно техния висш интерес.¹³ Конвенцията от 1989 г. ги превръща от жертви, които не са в състояние да бъдат активни участници в собствените си съдби, в носители на права. Установено е, че включването на деца в решаването на въпроси, свързани със самите тях, трябва да се провежда по балансиран и чувствителен начин според принципите на Конвенцията (чл. 3 и чл. 12).¹⁴ Въпреки факта, че гласът на децата трябва да бъде чул, то няма разпоредба от Конвенцията, която да признава възможността те да бъдат експлоатирани трудово.¹⁵

¹⁰ Creating Stable Futures: Human Trafficking, Participation and Outcomes for Children, ЕСПАТ UK (<https://www.ecpat.org.uk/creating-stable-futures-human-trafficking-participation-and-outcomes-for-children>).

¹¹ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), General comment № 12 (2009): The Right of The Child to be Heard (2009), (<http://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html>).

¹² **Stalford, H., K. Hollingsworth.** Judging Children's Rights: Tendencies, Tensions, Constraints and Opportunities. – In: Anonymous Rewriting Children's Rights Judgments. Oxford, Hart Publishing Ltd, 2017, p. 523.

¹³ **Omoike, E.** In the Best Interests of The Child: The Case of Child Domestic Workers in Ghana and Nigeria. Twum-Danso Imoh & N. Ansell (Eds.), Children's Lives in an Era of Children's Rights the Progress of the Convention on the Rights of the Child in Africa. New York, Routledge, 2014, p. 123.

¹⁴ Children's and Young People's Experiences in Various Residential Arrangements: a Longitudinal Study to Evaluate Criteria for Custody and Residence Decision Making. – British Journal of Social Work, 2001, p. 81.

¹⁵ **Omoike, E.** In the Best Interests of The Child: The Case of Child Domestic Workers in Ghana and Nigeria. – In: Twum-Danso Imoh & N. Ansell (Eds.), Children's Lives

В сравнително скорошно проучване на ЕС относно рисковите групи от трафик се застъпва идеята за прилагането на чл. 12 от Конвенцията от 1989 г. По-конкретно възможността да бъдат изслушвани всички деца, настанени в социални услуги за подкрепа, и по-специално тези от тях, които са уязвими от трафик. Също така е обсъждано финансиране за допълнително обучение на специалисти, работещи в тази сфера.¹⁶ Има дори призиви за пряко участие на деца жертви при извършване на проучване по темата, което е изключение в подобни случаи.¹⁷ Причина за това е, че те са преживели психологически и физически травми вследствие на престъплението. Поради това е необходимо при общуване с тях да се спазват ясни етични норми и стандарти за защита.¹⁸

Следователно постигането на баланс между елементи на защита и овластяване на децата в рамките на Конвенцията от 1989 г. е трудно.¹⁹ В тази връзка през последните години има акцент върху правата на по-големите деца. Това се потвърждава от приетия Общ коментар относно осъществяването на правата на детето по време на юношеството.²⁰

По отношение на доминиращия дискурс, че съществува връзка между чл. 3 и чл. 12, то той е в противоречие съгласно даденото определение за трафик на деца в Протокол за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност от 2000 г. (Протоколът от Палермо).²¹ Доказател-

in an Era of Children's Rights the Progress of the Convention on the Rights of the Child in Africa. Routledge, 2014, p. 123.

¹⁶ **Cancedda, A., B. De Micheli, D. Dimitrova, B. Slot**, Study on High-Risk Groups for Trafficking in Human Beings, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2015, p. 85.

¹⁷ **Sax, H.** Child Trafficking – A Call for Rights-Based Integrated Approaches. – In: R. Piotrowicz et al. (Ed.), Routledge Handbook of Human Trafficking. London, Routledge, 2018, p. 255.

¹⁸ See UNICEF, Reference Guide on Protecting the Rights of Child Victims of Trafficking in Europe, 2006 (<https://www.refworld.org/reference/themreport/unicef/2006/en/67956>).

¹⁹ **Buck, T.** International Child Law (3rd edn.). London, Routledge, 2014, p. 14.

²⁰ General comment № 20 (2016) on the Implementation of the Rights of the Child during Adolescence. UN Committee on the Rights of the Child, General comment № 20 (2016) on the Implementation of the Rights of the Child during Adolescence, 6 December 2016, CRC/C/GC/20 (<https://digitallibrary.un.org/record/855544>).

²¹ Протокол за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, обн. ДВ, бр. 98 от 2005 г.

ство за това е липсата на елемента средство в случаите на трафик на непълнолетни лица. Той се изразява в използването на заплаха или сила, други форми на принуда, отвличане, измама, заблуда, злоупотреба с власт или с уязвимо положение или чрез даване и получаване на плащания или други облаги за получаване съгласието на лице, което има контрол върху друго лице.²² Причина за това е, че предоставяне на детето на статут на независим притежател на права противоречи на правната, социална и политическа конструкция на престъплението. Поради това международноправната уредба за трафик премахва свободата на избор на детето съгласно чл. 12 на Конвенцията от 1989 г.²³

В Конвенцията от 1989 г. е включена защитата на децата и от различни форми на експлоатация. Сред тях са: международно отвличане от родители, осиновяване с цел печалба, принудителен труд, сексуална експлоатация, включително и набирането им за войници. Чл. 35 от Конвенцията добавя допълнително ниво на защита. Той акцентира върху задължението на държавите да предприемат превантивни мерки срещу актове на отвличане, търговия и трафик на деца. Те могат да бъдат осъществени не само през граница, но и в рамките на самата държава. Разпоредбата посочва, че страните по Конвенцията от 1989 г. имат национални, двустранни и многостранни задължения за предотвратяване на подобни действия, насочени срещу деца. Въпреки това не се посочва конкретно какви трябва да бъдат те. Единствено в *travaux préparatoires* към Конвенцията се разкрива, че подобни действия са били сметени за необходими поради международния характер на престъплението трафик на деца.²⁴ Също така липсват определения за отвличане, търговия или трафик на деца както в подготвителните материали към Конвенцията от 1989 г., така и в чл. 35.

Отвличането е дефинирано в Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвличане на деца от 1980 г. Според нея „прехвърлянето или задържането на дете се счита за

²² Чл. 3, б. а) от Протокол за предотвратяване, противодействие и наказване на трафика с хора, особено жени и деца, допълващ Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност.

²³ **Quenivet, N.** Does and Should International Law Prohibit the Prosecution of Children for War Crimes? – *European Journal of International Law*, 28(2), 2017, 433 – 455.

²⁴ **Detrick, S.** A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child. The Hague, Martinus Nijhoff, 1999, p. 602.

незаконно, когато е извършено в нарушение на правото на упражняване на родителски права, предоставено както съвместно, така и поотделно на лице, институция или друг орган съгласно законите на държавата, в която детето е имало обичайно местопребиваване непосредствено преди прехвърлянето или задържането му...²⁵.

По отношение на търговията с деца определението се съдържа във Втория факултативен протокол. Според него това е „всяко действие или дейност, при което дете се прехвърля от лице или група от лица на друго (лице) срещу възнаграждение или друга облага“²⁶. Чл. 2 ясно тълкува търговията с деца като форма на експлоатация.

Впоследствие Общото събрание на ООН през 2000 г. приема Протокол от Палермо. Съгласно чл. 3 на този протокол действия, свързани с набиране, транспортиране, прехвърляне, укриване или приемане на деца с цел експлоатация, се считат за трафик. Експлоатацията включва като минимум проституция или други форми на сексуална експлоатация, принудителен труд или услуги, робство или дейности, сходни с робството, заробване или отнемане на телесни органи. При трафика на деца за разлика от този на пълнолетните лица, както бе споменато и преди това, съгласието е ирелевантно. Също така не са необходими да бъдат налице използваните средства за ввличане в престъплението. Комитетът за правата на детето²⁷ признава, че дадените в определението от Протокола от Палермо експлоатационни практики попадат в обхвата на чл. 35.²⁸ Това са: сексуална експлоата-

²⁵ Вж. чл. 3, б. а) от Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца, обн. в ДВ, бр. 20 от 2003 г.

²⁶ Вж. чл. 2 от Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография от 2000 г., обн. ДВ, бр. 28 от 2002 г.

²⁷ Комитетът за правата на детето е независим орган от 18 експерти, които наблюдават прилагането на Конвенцията за правата на детето от държавите, страни по нея. Той също така следи за спазването на разпоредбите на трите факултативни протокола към Конвенцията – Факултативен протокол относно участието на деца във въоръжени конфликти, Факултативен протокол относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография и Факултативен протокол относно процедурата по комуникация при нарушения на правата на децата.

²⁸ **Gallagher, A.** Article 35: Protection against the Abduction, Traffic and Sale of Children – In: J. Tobin (Ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child: A commentary*. Oxford, Oxford University Press, 2019, p. 1364.

ция²⁹, принудителен и експлоатационен труд³⁰, просия³¹, „детски бракове“³² и принудително подчинение.³³

От този факт следва, че действието на чл. 35 е много по-обхватно. Той представлява гаранция, че детето ще бъде защитено от посочените форми на експлоатация при трафик. Сами по себе си те могат да бъдат открити и в отделни разпоредби на Конвенцията от 1989 г. Сред тях са разпоредбите на чл. 11, 21, 32, 38 и др.

Според чл. 11 при спор относно родителските права децата могат да бъдат незаконно отвлечени от техните биологични родители или близки. Той включва случаите, при които деца са преведени през граница, докато съгласно чл. 35 се изисква да бъде противодействано на

²⁹ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Malta, UN. Doc. CRC/C/MLT/CO/2 paras 61–62; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child Afghanistan, UN. Doc. CRC/C/AFG/CO/1 para 72; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Denmark, UN. Doc. CRC/C/DNK/CO/4 para 61; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Angola, UN. Doc. CRC/C/AGO/CO/2-4 para 69; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Mexico, UN. Doc. CRC/C/15/Add.112 para 32.

³⁰ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Albania, UN. Doc. CRC/C/ALB/CO/2-4 para 82; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Liberia, U.N. Doc. CRC/C/LBR/CO/2-4 para 83; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Cambodia, UN. Doc. CRC/C/KHM/CO/2-3 paras 73–74; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Belgium, UN. Doc. CRC/C/BEL/CO/3-4 para 80.

³¹ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Albania, UN. Doc. CRC/C/ALB/CO/2-4 para 82; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Afghanistan, UN. Doc. CRC/C/AFG/CO/1 para 72; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Ecuador, UN. Doc. CRC/C/ECU/CO/4 para 76.

³² Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Bosnia and Herzegovina, UN. Doc. CRC/C/BIH//CO/2-4 paras 72–73; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Syrian Arab Republic, UN. Doc. CRC/C/SYR/CO/3-4 paras 82–83; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Pakistan, UN. Doc. CRC/C/PAK/CO/4 paras 95–96.

³³ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Bosnia and Herzegovina, UN. Doc. CRC/C/BIH//CO/2-4 para 72; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Liberia, UN. Doc. CRC/C/LBR/CO/2-4 paras 82–83; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Madagascar, UN. Doc. CRC/C/MDG/CO/3-4 para 63; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Togo, UN. Doc. CRC/C/TGO/CO/3-4 para 71; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Burkina Faso, UN. Doc. CRC/C/BFA/CO/3-4 para 74.

осъществяването на отвлечане и в рамките на националната територия. Държавите, които са ратифицирали Конвенцията, имат задължение съгласно чл. 11 да предпазват децата от неправомерно задържане или извеждане извън тяхната юрисдикция. Също така те трябва да съдействат за тяхното безопасно завръщане.

Тази разпоредба регламентира предимно отвлечане, извършено от някой родител на детето. В случаите, когато е от лица, които не попадат в тази хипотеза, се прилага чл. 35 от Конвенцията. Поради това разликата е в мотивите – чл. 11 се прилага спрямо деца, които са отвлечени по-скоро за лична, отколкото за финансова облага, докато при чл. 35 „търговията“ и „трафикът“ имат комерсиален или сексуален мотив. Тези, които извършват подобни действия за лични цели, обикновено са, макар и не задължително, родителите или други роднини.

Следователно чл. 35 включва всяко отвлечане, извършено от лица, които не са членове на семейството, а чл. 11 това, когато е от страна на близки на детето лица.³⁴

Правото на осиновяване на деца е уредено в разпоредбата на чл. 21. Това е първата международна разпоредба, забраняваща трафика на деца с цел осиновяване.³⁵ Тя изисква да се вземе предвид върховенството на висшите интереси на детето, както и да се предприемат адекватни мерки в случаите, когато то не може да бъде настанено в социална услуга или осиновено в собствената му страна. Също така трябва да се гарантира, че осиновяването в чужбина не води до незаконно финансово обогатяване за лицата, участващи в него.

Въпреки това изискване в докладите на страните до Комитета по правата на детето, се съобщава за трафик на деца при осиновяване. Размерът на заплащането може да бъде от страна на осиновителите и по техен избор. Самият факт, че се поставя цена за дадено дете, води до насърчаване на корупцията, престъпността и експлоатацията. Съгласно чл. 35 се изисква от държавите – страни по Конвенцията, да вземат мерки за противодействие на търговията и трафика на деца. В Хагската конвенция за защита на децата и сът-

³⁴ **Gallagher, A.** Article 35: Protection against the Abduction, Traffic and Sale of Children – In: J. Tobin (Ed.), *Op. cit.*, p. 1362.

³⁵ **Humbert, F.** *The Challenge of Child Labour in International Law.* New York, Cambridge University Press, 2009, p. 78.

рудничеството в областта на международното осиновяване от 2001 г. в чл. 32 се забранява извличането на недължима финансова или друга облага при международно осиновяване. Там се посочва, че могат да бъдат претендирани и изплащани само разумни хонорари на лица, участвали в самата процедура. Подобна закрила е включена и във Втория факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето и е свързана с „неправомерно получаване на съгласие на посредник за осиновяване на дете в нарушение на приложимите международни договори“.³⁶

Предвид казаното можем да посочим, че осиновяването е средство, чрез което може да бъде извършен трафикът на деца. Оттук следва, че чл. 21 има връзка с чл. 35 от Конвенцията.

Защитата на децата от икономическа експлоатация е уредена в чл. 32 от Конвенцията от 1989 г. Тя забранява всеки труд, който може да бъде опасен, да попречи на образованието на детето или да бъде вреден за негово здраве, физическо, умствено, духовно, морално или социално развитие. Разпоредбата изисква от държавите да бъдат предприети законодателни, административни и социални мерки относно минимална възраст за наемане на работа, подходящо регулиране на работно време, условия на труд и определяне на наказания за осигуряване на тяхното неспазване.

Във връзка с това през 1999 г. Международната организация на труда приема Конвенция № 182 относно забраната и незабавни действия за ликвидиране на най-тежките форми на детски труд³⁷ (Конвенция № 182 на МОТ). Тя задължава ратифициралите я държави да предприемат незабавни, ефективни и обвързани със срокове мерки, включително въвеждане на наказателноправни санкции, за изкореняване на най-ужасяващите и неприемливи форми на детски труд.

Съгласно Конвенция № 182 на МОТ³⁸ към тези форми на детски труд спадат:

³⁶ Вж. чл. 3, т. 1, б. АБ, Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография, обн. ДВ, бр. 28, 2002 г.

³⁷ Конвенция № 182 на МОТ относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд от 17 юни 1999 г., обн. ДВ, бр. 68 от 2001 г.

³⁸ Вж. чл. 3 от Конвенция № 182 на МОТ относно забраната и незабавни действия за ликвидиране на най-тежките форми на детския труд, обн. ДВ, бр. 54 от 2000 г.

- робство или практики, подобни на робство, такива като търговия и трафик на деца, крепостничество заради дългове и крепостничество изобщо, както и насилствен или принудителен труд, включително насилствено или принудително набиране на деца за използването им във военни конфликти;
- използването, доставянето или предлагането на деца за проституция, за производство на порнография или порнографски изяви;
- използването, доставянето или предлагането на деца за незаконни дейности, в частност за производство и трафик на наркотици, определени в съответните международни договори;
- работа, която по своето естество или при обстоятелствата, при които се упражнява, е възможно да увреди здравето, безопасността и морала на децата.

Следователно Конвенция № 182 на МОТ има пряко отражение върху ефективното прилагане на чл. 35 от Конвенцията от 1989 г. Не се забранява детският труд сам по себе си, а злоупотребата с него.³⁹ Конвенцията от 1989 г. не дава легална дефиниция за експлоатация. Като цяло тя включва несправедливо извличане на полза от друго лице за собствена облага или изгода и обхваща ситуации като манипулация, злоупотреба, малтретиране, виктимизация, потисничество или малтретиране.⁴⁰ Експлоатация е налице, когато не се зачита човешкото достойнство или хармоничното развитие на личността на детето.⁴¹

Според текста на разпоредбата на чл. 34 децата трябва да бъдат защитени от всички форми на сексуална експлоатация и насилие, като за целта се изисква да бъдат предприети мерки на национално, двустранно и многостранно ниво. Той поставя акцент върху три аспекта на сексуалната експлоатация на деца: склоняване или принуда на дете да участва в незаконна сексуална дейност; използване на деца за проституция или други незаконни сексуални прак-

³⁹ **Van Bueren, G.** *The International Law on the Right of the Child.* Dordrecht, Springer, 1998, p. 264.

⁴⁰ **Santos Pais, M.** *Opening Statements on the Day of General Discussion on the Economic Exploitation of Children, Committee on the Rights of the Child, fourth session, 4th October 1993, CRC/C/20, Annex V, 50–52, p. 51.*

⁴¹ *Ibid.*

тики; и експлоатация на деца за производство на порнографски представления и материали.

Няма международен договор, който да дефинира проституцията. Въпреки това обикновено тя се разглежда като всеки сексуален акт, предлаган срещу възнаграждение или печалба.⁴² По отношение на термина порнография той се отнася до всяка унижителна сексуална практика, предоставяна за целите на удоволствието или печалбата, включително чрез търговска дейност.⁴³

Разпоредбата на чл. 34 задължава държавите да защитят децата от всички форми на сексуална експлоатация и насилие. В тази връзка те трябва да предприемат мерки на национално, двустранно и многостранно ниво за предотвратяване подбуждане или принуждаване на дете да се занимава с незаконна сексуална дейност; експлоатация им за проституция, друга незаконна сексуална практика и производство на порнографски представления и материали. Квалификацията им като незаконни се въвежда поради факта, че в някои държави сексуалната еманципация се достига на възраст, по-ранна от тази за пълнолетие.⁴⁴ Например: съгласието за сексуална връзка на Филипините е 12 г., в Канада 14 г., а на Острова – държава Ман, 16 г.⁴⁵ Въпреки това вмъкването на думата „незаконен“ в чл. 34 изглежда неуместно, тъй като това предполага, че ангажирането на деца в сексуални дейности и експлоатацията им може да бъде квалифицирано по различен начин.⁴⁶ Следователно ако предположим, че „незаконно“ се отнася до възрастта за сексуална еманципация, то непълнолетните лица съгласно Конвенцията от 1989 г. могат законно да бъдат експлоатирани.

Предвид горепосоченото, следва, че разпоредбите на чл. 34 и чл. 35 са тясно свързани, тъй като търговията и трафикът на деца се извършват за целите на сексуалната експлоатация.⁴⁷ Важно е да

⁴² UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, Contemporary Forms of Slavery, UN Doc. E/CN.4/Sub. 2/2000/3/Add. 1, para 45.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Van Bueren, G. Op. cit., p. 276.

⁴⁵ Ръководство за прилагане на Конвенцията на ООН за правата на детето, УНИЦЕФ (Rakovodstvo za prilaganе na Konventsiyata na OON za pravata na deteto, UNICEF), 2002, 624 – 625.

⁴⁶ Ibid., p. 277.

⁴⁷ UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2012, 4.

се отбележи, че първоначално се е планирало отвлечането, търговията и трафикът на деца, визирани в чл. 35, да бъдат включени в отделни разпоредби от Конвенцията от 1989 г.⁴⁸ Този факт може да се счита за отражение промяната на възприятието, че трафикът и проституцията са синоними.

Комисията по правата на човека в своите Програми за действие за предотвратяване на търговията с деца, детската проституция и детската порнография (1992 г.) отправя препоръки към държавите. Те са свързани с повишаване осведомеността на обществото, социална подкрепа и образование, като същевременно се изразява одобрение за мерките, които имат пряко отражение върху извършителите и жертвите на трафик на деца. Освен законодателна реформа, в Програмите се препоръчват и практически форми на сътрудничество между правозащитните органи: „Държавите следва да създадат собствени бази данни, да подобрят докладването на информация на всички нива, да обменят информация и да предоставят такава на Интерпол, за да допринесат за създаването на специална база данни на заподозрени лица, които имат отношение към международния трафик, търговия или сексуална експлоатация на деца. Опитът, натрупан чрез международно полицейско сътрудничество, следва да бъде използван за предотвратяване на международния трафик на деца и тяхната сексуална експлоатация“.⁴⁹ Препоръчва се също така да бъдат създадени и специални междуправителствени работни групи, които да утвърждават предприемането на конкретни мерки в съюз с неправителствените организации.⁵⁰

Също така през 1990 г. Комисията по правата на човека на ООН назначава с резолюция 1990/68 Специален докладчик за продажбата на деца, детската проституция и детската порнография. Неговият мандат е да разследва експлоатацията на децата по света и да представя доклади до Общото събрание и Комисията по правата на човека, както и да направи препоръки за защита на правата на засегнатите деца. В своя доклад от 1998 г. той отбелязва, че трите

⁴⁸ **Detrick, S.** A commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child. The Hague, Martinus Nijhoff, 1999, p. 589.

⁴⁹ Interim Report to the General Assembly, Sale of children, child prostitution and child pornography, A/51/456, October 1996, para.88, Commission on Human Rights, 1992/74, para. 36.

⁵⁰ Ibid., para. 36.

проблема – търговия, проституция и порнография, са неразривно преплетени в рамката на сексуалната експлоатация с търговска цел.⁵¹ Днес Специалният докладчик е подчинен на Съвета по правата на човека.

Отражение върху сексуалната експлоатация на деца могат да окажат и въоръжените конфликти. Бедността, гладът и отчаянието могат да гласнат жените и момичетата от подобни райони да бъдат прехвърляни незаконно в чужбина с цел проституция.⁵²

Чл. 38 от Конвенцията от 1989 г. е гаранция за спазването на нормите от международното хуманитарно право по отношение на децата. В него се посочва, че лица под 15 години не трябва да взимат пряко участие във въоръжените действия. Не на последно място при призоваване на лица от 15 до 18 години да се дава приоритет на по-възрастните, както и да се осигури закрила и грижа за децата, засегнати от въоръжен конфликт. Част от набираните за войници деца са доброволци, но много от тях биват такива не по собствена воля. Те са насилствено въвличани. Съществуват държави, които призовават задължително деца в армията в явно нарушение на чл. 38, като за целта са отвлечани. Конвенция № 182 на МОТ относно най-тежките форми на детския труд забранява насилственото или принудително набиране на деца на възраст под 18 години за използването им във военни конфликти. Това се препотвърждава и във Факултативния протокол към Конвенцията от 1989 г. относно участието на деца във въоръжен конфликт. Той изисква лица под 18-годишна възраст да не бъдат принудително набирани във въоръжените сили, а тези, които са се записали доброволно, да не вземат пряко участие във въоръжени действия. Държавите трябва да предприемат мерки, които да гарантират, че въоръжени групи, различни от въоръжените сили на държавата, няма да използват деца във въоръжени действия.

Целта на разпоредбата на чл. 38, т. 1 е да направи приложимо хуманитарното право и по отношение на децата. Въпреки това съществуват някои въпроси, които предизвикват силно безпокой-

⁵¹ Report on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography prepared by the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, A/53/311, 28 August 1998, in accordance with General Assembly Resolution 52/107, paras 31 – 47.

⁵² Ръководство за прилагане на Конвенцията на ООН за правата на детето, 2002, с. 621.

ство. Например не е предвидено само деца под 15-годишна възраст да не вземат пряко участие във военни действия, но не се изключва непрякото участие. Както и че във въоръжените сили трябва да се набират само деца, които са навършили 15 години, но не са навършили 18 години, с приоритет на по-възрастните. По отношение на чл. 38, т. 4, който се отнася до закрила и грижа на деца, засегнати от въоръжени конфликти, някои автори се съмняват как тази много обща разпоредба може да бъде приложена.⁵³

Подпомагане на възстановяването и социалната реинтеграция на децата – жертви на престъпления, включително и от трафик, е уредено в чл. 39 от Конвенцията от 1989 г. Той акцентира на това, че държавите при приемането на законодателство относно трафика на деца не трябва да инкриминират тяхното поведение, защото те са жертвите, а не престъпниците. По този начин се набляга на нуждата те да получат необходимото хуманно отношение.

Предвид това, разпоредбата на чл. 35 предполага, че държавите трябва да гарантират, че жертвите на отвлечане, търговия или трафик са идентифицирани, защитени и подкрепени. В тази връзка изчерпателен набор от мерки е посочен в чл. 8 от Втория факултативен протокол. Сред тях са: осигуряване представянето на възгледите, нуждите и потребностите на деца – жертви в наказателното производство, когато са засегнати техните лични интереси; запазване по подходящ начин на тайната и самоличността на деца жертви; осигуряване безопасността на децата жертви, както и на техните семейства и свидетели от заплахи и отмъщение; гарантиране започването на наказателно разследване, независимо от несигурността относно действителната възраст на детето, и др. Подобна закрила е предвидена и в чл. 6 до чл. 8 в Протокола от Палермо. Тя включва: осигуряване на подслон; информирание пострадалите по отношение на законните им права на разбираем за тях език, медицинска, психологическа и материална подкрепа; възможности за намиране на работа, образование и обучение и др. Разпоредбите и в двата международни договора включват мерки за гарантиране на поверителност, физическа безопасност и защита от по-нататъшно увреждане, достъп до информация и правосъдие, подкрепа за въз-

⁵³ Dorsch, G. Die Konvention der Vereinte Nationen über die Rechte des Kindes. Berlin, Duncker & Humblot GmbH, 1994, p. 240.

становяване, физическа и психологическа помощ, компенсация и възможности за репатриране, когато е необходимо.

Наред с това могат да бъдат посочени и други разпоредби от Конвенцията от 1989 г., които имат връзка с трафика на деца и чл. 35 от нея. Това са:

- чл. 24, т. 3, който изисква да се предприемат ефективни мерки за премахване на традиционните практики, включително детски бракове, като форма на търговия или трафика на деца, които нарушават правата и благосъстоянието на децата;
- чл. 26, задължаващ държавите, страни по Конвенцията, да предоставят на децата налична, достъпна и качествена социална сигурност в съответствие с техните ресурси на техните доставчици на услуги, като по този начин се намалява рискът детето да бъде експлоатирано;
- чл. 27, който е свързан с осигуряване на детето на адекватни условия на живот, които да спомогнат за тяхното физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие. Разпоредбата има превантивна и защитна функция, насочена срещу отвлечане, търговия или трафик на деца;
- чл. 33, отнасящ се до забраната за незаконната употреба на наркотици и психотропни вещества, използването на деца в незаконното им производство, както и тяхното участие в трафика на тези вещества. Децата, които приемат наркотици, могат да бъдат въвлечени и в други престъпления, включително и в трафик;
- чл. 36, гарантиращ защитата децата от всички други форми на експлоатация, чрез които възрастните могат да ги експлоатират. Въпреки това той служи и като предпазна мрежа, която улавя всички подобни практики, сред които е и трафикът на деца.

III. Трафикът на деца и Вторият факултативен протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детска проституция и детска порнография

В тази част от изложението ще бъде изследвана историята относно създаването на Втория факултативен протокол. Тя е свързана с Комисията на ООН по правата на човека. Тя създава отворена работна група за изготвяне на незадължителен протокол чрез

сътрудничество с Комитета по правата на детето.⁵⁴ По този начин започва обмислен и преднамерен процес за неговата подготовка.

Причина за предприемането на подобни действия е нарастването на търговията на деца с цел сексуална експлоатация, както и че Конвенцията от 1989 г. не им осигурява достатъчна защита като жертви на това престъпление, както и на детска проституция и порнография.⁵⁵

По време на първата сесия работната група изготвя насоките за потенциален проект на Втория факултативен протокол (ВФП).⁵⁶ Някои членове смятат, че той сам по себе си не е необходим. Според тях фокусът трябва да бъде върху изпълнението на вече съществуващите международни стандарти, а не върху нов договор, който може да се припокрие със съществуващите такива и да създаде противоречия. Поддръжниците на Протокола твърдят, че съществува необходимост от формулиране на допълнителни задължения към държавите. Този спор продължава и през втората сесия, която въпреки проведените дебати завършва с изготвянето на неговия първи проект. Той представлява само обобщение на вече представените предложения. На третата сесия членовете на работната група преобладават различията помежду си и се съгласяват ВФП да допълни Конвенцията от 1989 г., като се съсредоточи основно върху превенцията, криминализиране на конкретно поведение и международни механизми за сътрудничество. Впоследствие на четвъртата сесия се извършва задълбочено разработване на съдържанието му. То се отнася до дефинирането на ключови термини като търговия с деца, детска проституция и детска порнография. Обсъжда се също така дали търговията с деца трябва да обхваща само сексуалните аспекти на експлоатацията, или да включва и други цели. Сесията приключва без консенсус по нито една от посочените теми, но председателят на работната група е уверен, че окончателен проект може да

⁵⁴ United Nations General Assembly, „Need to adopt efficient international measures for the prevention and eradication of the sale of children, child prostitution and child pornography“, Resolution 49/210, United Nations, New York, 17 February 1995; Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, „Question of a draft optional protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography“.

⁵⁵ Commission on Human Rights, Sale of Children, E/CN.4/RES/1990/68 (7 March 1990), p. 1.

⁵⁶ Tobin, J., Op. cit., p. 1717 et seq.

бъде изготвен по време на шестата сесия. И действително, именно тогава той е приет. Въпреки това съществува и още един спорен въпрос. Той е свързан със Съединените американски щати и това дали може да бъде страна по ВФП, без да е ратифицирала Конвенцията от 1989 г. Въпреки че това искане среща яростна съпротива от някои членове на работната група, проблемът впоследствие е решен. Позволява се на държавите, които не са подписали Конвенцията, да бъдат страни по ВФП.

С разрешаването и на този последен препъникамък окончателният текст на протокола е приет от Общото събрание на ООН с Резолюция 54/263 от 25 май 2000 г.⁵⁷

По това време почти едновременно са сключени и други два международни договора. Това са Конвенция № 182 на МОТ от 17 юни 1999 г. и Протоколът от Палермо от 15 ноември 2000 г.

С разпоредбата на чл. 1 от ВФП се предвижда държавите да забранят търговията с деца, детска проституция и детска порнография. По същество той определя и обхвата на Протокола, който е свързан със забрана и криминализиране на тези престъпления. Съдържанието му наподобява това на чл. 3 от Конвенция № 182 на МОТ, която изисква от държавите да предприемат незабавни и ефективни мерки за осигуряване на забрана и премахване на най-лошите форми на детски труд. Търговията и трафикът на деца, както и използването им за проституция, за производство на порнография или за порнографските изяви са изброени в чл. 3 от Конвенция № 182 на МОТ сред най-лошите форми на детски труд.⁵⁸ Действията, които се забраняват от ВФП, са посочени в чл. 2. Той

⁵⁷ **Tobin, J.** Op. cit, p. 1717 et seq.

⁵⁸ Чл. 3 от Конвенция № 182 на МОТ относно забраната и незабавни действия за ликвидирането на най-тежките форми на детския труд дефинира за целите на тази конвенция израза „най-тежките форми на детския труд“ като (а) всички форми на робство или практики, подобни на робство, такива като търговия и трафик на деца, крепостничество заради дългове и крепостничество изобщо, както и насилствен или принудителен труд, включително насилствено или принудително набиране на деца за използването им във военни конфликти; (б) използването, доставянето или предлагането на деца за проституция, за производство на порнография или порнографски изяви; (с) използването, доставянето или предлагането на деца за незаконни дейности, в частност за производство и трафик на наркотици, определени в съответните международни договори; (d) работа, която по своето естество или при обстоятелствата, при които се упражнява, е възможно да увреди здравето, безопасността и морала на децата.

трябва да се разглежда заедно с чл. 3, който включва списък от минимум дейности и действия, които държавите следва да гарантират, че ще включат в своето законодателство. Задълженията на държавите, страни по Протокола, също се отнасят до наказуемостта срещу извършените нарушения. Включени са и проблеми като извънтериториална компетентност, екстрадиция, взаимна правна помощ, изземване и конфискация на постъпления и средства (чл. 4 – 7). Защитата на жертвите, вкл. превенцията, е включена в чл. 8, чл. 9, а чл. 10 регламентира международното сътрудничество.

Търговията с деца е дефинирана в чл. 2, б. а) на ВФП. Нека си припомним какво включва тя. Това е всяко действие или дейност, при което дете се прехвърля от лице или група от лица на друго (лице) срещу възнаграждение или друга облага.

Изготвянето на определението за търговия с деца предизвиква дебати в процеса на създаване на ВФП. Основният въпрос е дали то трябва да се ограничи до целите на сексуалната експлоатация или и за други такива, както при трафика на деца съгласно Протокола от Палермо.⁵⁹ Въпреки че фокусът на ВФП трябва да бъде върху противодействието на търговията на деца с цел сексуална експлоатация, то неговото определение излиза извън този тесен обхват. Важен аргумент е, че чл. 35 от Конвенцията от 1989 г. не ограничава формите на експлоатация при търговията с деца по никакъв начин. Следователно акцентът единствено върху сексуалната експлоатация би довел до пряк конфликт между ВФП и конвенцията.⁶⁰

На този фон определението за търговия с деца може да се раздели на два компонента. Първият е „всяко действие или дейност, при което дете се прехвърля от лице или група от лица на друго“ и вторият „срещу възнаграждение или друга облага“. Терминът прехвърляне не уточнява под каква формата може да се извърши. То може да бъде осъществено както от известни, така и от непознати на детето лица. Следователно включва родители или законни настойници. Освен това прехвърлянето не изисква непре-

⁵⁹ Handbook on the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography. Florence, UNICEF, 2009, p. 9.

⁶⁰ Vandenhoe, W., G. Türkelli, S. Lembrechts. Children's Rights. A Commentary on the Rights of the Child and its Optional Protocol, p. 447; Tobin, J. The Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution, and Child Pornography, p. 1730.

менно физическо движение.⁶¹ То може също да се извърши и от лице, което има действителната власт над него в качеството си на законен настойник. Такъв е например случаят, когато той напусне страната, опитвайки се да търси работа в чужбина. Впоследствие оставя детето в дома си при други членове на семейството, които му осигуряват подслон, но в замяна на това то е принудено да извършва опасен за него труд. В тази ситуация детето не е придвижено физически, но все пак грижите над него са прехвърлени.

Вторият елемент е „възнаграждение или друга облага“. Комитетът по правата на детето подчертава, че обикновено то включва някаква вид плащане, но също и други форми на възнаграждение. Такива са например: връщане на дълг от родителите, обещание от другия, че детето ще получи образование или професионално обучение, или друг вид предложение за по-добро бъдеще.⁶²

Търговията с деца може да бъде извършена с различни цели, сходни както при трафика. Съгласно разпоредбата на чл. 3, параграф 1, б. а), се забранява предлагането, доставянето или приемането по какъвто и да е начин на дете с цел сексуална експлоатация. Въпреки че не съществува официална дефиниция за сексуална експлоатация в международното право, тя може да се определи като сексуално насилие над деца.⁶³

Като форма на търговията с деца е посочен трансферът на органи с цел облага. Тя е забранена в чл. 3, параграф 1, б. а). Този въпрос почти не присъства в докладите на държавите, но в няколко от случаите Комитетът по правата на детето отбелязва, че законодателството им е недостатъчно по този въпрос.⁶⁴

⁶¹ UNICEF Innocenti, Handbook on the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, p. 10.

⁶² Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC/C/15, para. 46.

⁶³ Проучване на ООН за насилието срещу деца от 2006 г. определя сексуалната експлоатация като „малтретиране, злоупотреба и/или възползване от някого за лична изгода, като го въвлича в секс работа или сексуална дейност, която е незаконна или неподходяща“.

⁶⁴ Вж. например Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Qatar, UN Doc. CRC/C/OPSC/QAT/CO/1, 2 June 2006, para 21 and 22; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Andorra, UN Doc. CRC/C/OPSC/AND/CO/1, 27 January 2006, para 12-13.

Въпросите относно търговията с цел участие на дете в принудителен труд, съдържащи се в чл. 3, параграф 1, б. а), като цяло са пренебрегнати в диалога с държавите. Причина за това е, че по-голямата част от фокуса е съсредоточен върху сексуална експлоатация на деца. Например трудовата експлоатация е спомената в случай, при който деца са отвлечени за различни експлоатационни цели, включително и тази.⁶⁵ В други случаи Комитетът е давал обща препоръка към държавите за забрана всички актове на търговия, включително търговията с цел ангажиране на детето в принудителен труд.

Предвид това чл. 3, б. а) от Конвенция № 182 на МОТ включва принудителния или задължителен труд, както и набирането на деца за използване във въоръжени конфликти като една от най-лошите форми на детски труд. Във връзка с тази разпоредба въпросът за набирането на деца и участието им във въоръжени конфликти е бил обсъждан по време на разглеждането на първоначален доклад на Судан. В този случай Комитетът отбеляза, че набирането на деца продължава да се случва в страната, включително с обещание срещу пари, стоки⁶⁶ или услуги.⁶⁷

Въпреки че за участието във въоръжен конфликт може да се твърди, че в някои случаи елементът на принуда може да не е очевиден. В смисъл че детето може доброволно да се присъедини към въоръжените сили или групи. Позицията на Комитета е, че подобен избор не може да се определи като доброволен. В повечето случаи той е направен поради необходимост, заплахата, принуда, бедност, манипулация или липса на друга алтернатива. Също така Комитетът по правата на детето заема позицията, че търговията с деца с цел участието им във въоръжен конфликт е включена във ВФП.⁶⁸

⁶⁵ Вж. See Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Sudan, UN. Doc. CRC/C/OPSC/SDN/CO/1, 8 June 2007, para 37.

⁶⁶ Акцентът е добавен, за да се подчертае търговският елемент, идентифициран от комисията в този случай.

⁶⁷ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Sudan, UN. Doc. CRC/C/OPSC/SDN/1, 21 June 2007, para 35 and 36.

⁶⁸ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Sudan, Consideration of Reports submitted by States Parties under the OPSC, op. cit., paras. 35 and 36 (Търговията на деца с цел участие във въоръжени конфликти също е забранена от Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно участието на деца във въоръжени конфликти).

И накрая, чл. 3, б. АБ) от протокола изисква държавите да криминализират деянието, свързано с неправомерно получаване на съгласие, като посредник, за осиновяване на дете в нарушение на приложимите международноправни договори за осиновяване.⁶⁹ Въпреки че тази разпоредба се прилага само за действията между посредници, Комитетът препоръчва да се криминализира дейността на всички участващите в търговията на деца с цел осиновяване. Това тълкуване намира обосновка в чл. 3, параграф 5, който задължава държавите да вземат всички подходящи правни и административни мерки за гарантиране, че всички лица, участващи в осиновяването на дете, „действат в съответствие с приложимите международноправни договори“⁷⁰.

Можем да заключим, че по своя обхват определението за търговия с деца е обширно. Въпреки че е изготвено с цел да се избегнат правни празноти, то може да стигне твърде далеч, включвайки практики, свързани със сурогатното майчинство, обучението на деца като професионални спортисти и детските бракове.

Търговията с деца в контекста на сурогатното майчинство е сложен, политически и силно обсъждан въпрос. Сурогатното майчинство е дейност, при която бъдещите родители и сурогатната майка се съгласяват тя да забременее и роди детето им.⁷¹ Тази практиката се увеличава в началото на 2000 година. Причина за това е развитието на науката в областта на изкуствената инсеминация и ин витро оплождането, както и на увеличаване нивата на

⁶⁹ United Nations, *Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography*, op. cit., article 3.1 (a)(ii).

⁷⁰ Вж. например *Consideration of Reports submitted by States Parties under the OPSC, Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Vietnam*, UN. Doc. CRC/C/OPSC/VNM/CO/1, 17 October 2006, paras. 25–26; *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Syrian Arabic Republic*, op. cit., paras. 28–29; *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Guatemala*, U.N. Doc. CRC/C/OPSC/GTM/CO/1, 8 June 2007, paras. 25–26; and *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, France*, UN. Doc. CRC/C/OPSC/FRA/CO/1, 15 October 2007, paras. 18–19.

⁷¹ **De Boer-Buquiccio, M.** Report of the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, including Child Prostitution, Child Pornography and other Child Sexual Abuse Material, A/HRC/37/6 (15 January 2018), para. 10.

безплодие в някои части на света и нарастващото възприемане на алтернативни семейни форми.⁷²

Има различни видове сурогатно майчинство. Съществува разграничение между традиционно и гестационно сурогатно майчинство. При първото майката е генетично свързана с детето, а при второто липсва подобна връзка.

Освен това има разлика между комерсиално и алтруистично сурогатно майчинство. При комерсиално сурогатно майчинство бъдещият родител(и) заплаща/т на сурогатната майка финансова сума – възнаграждение като компенсация за болката и страданието или просто такса, която сурогатната майка иска. В случаи на алтруистично сурогатно майчинство те ѝ предоставят финансова сума за нейните разумни разходи, свързани с износването на плода.⁷³

Въпреки това регулирането на сурогатното майчинство в националните закони варира от несъществуващо до наличието на твърде либерално такова. Някои страни позволяват само алтруистично сурогатно майчинство, а други – комерсиално сурогатство, но само при определени обстоятелства, а трети категорично забраняват всички форми на сурогатно майчинство.⁷⁴ Това несъответствие между държавите често води до ситуация, при която националните съдилища трябва да спазват международни споразумения за сурогатно майчинство, които са част от законодателството на една от участващите държава. Това изисква те да балансират между правата на детето, интересите на родителя(ите) и правата на сурогатната майка.⁷⁵ Уязвимостта относно наемането на сурогатните майки в този бизнес е свързана с възможността те да бъдат експлоатирани поради бедност, липса на образование и дискриминация.⁷⁶ Особено опасна роля имат посредниците, които възприемат сурогатното майчинство като бизнес с цел печалба, а децата като стоки.⁷⁷

⁷² Hague Conference on Private International Law, A preliminary report on the issues arising from international surrogacy arrangements, The Hague, 2012, p. 6–7.

⁷³ Ibid. Annex p. i.

⁷⁴ **De Boer-Buquiccio, M.** Op. cit, A/HRC/37/60, para. 15.

⁷⁵ Ibid., para. 17.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Explanatory Report to the Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, ECPAT, p. 60.

Основният въпрос е дали съгласно ВФП комерсиалното сурогатно майчинство е забранено в контекста на търговията с деца. Комитетът по правата на детето в своите насоки не дава конкретен отговор. Той единствено насърчава държавите, страни по него, в които съществува подобна практика, да предприемат всички необходими мерки за регулиране и с цел избягване на търговията с деца.⁷⁸ Това показва, че сурогатното майчинство може, но не е задължително да представлява търговия с деца според мнението на Комитета по правата на детето.⁷⁹ В тази връзка Специалният докладчик на ООН за търговията с деца, детска проституция и детска порнография в доклада си от 2018 г. конкретизира своята позиция. Според него комерсиалното сурогатно майчинство може да се извърши по начин, който не представлява търговия с деца. Това обаче зависи от прилагането на много строги условия относно статута на майката при раждане, условията и ролята на плащане на посредници, съчетани със спазването на най-добрия интерес на детето.⁸⁰ По подобен начин Специалният докладчик заключава, че алтруистичното сурогатство не означават непременно търговия с деца. Особено в случаите, когато е налице цялостното му регулиране чрез изисквания всички плащания на сурогатната майка да са разумни и детайлизирани, както и да подлежат на съдебен контрол.⁸¹

Докато липсват ясни международни стандарти и националното законодателство е непоследователно, Специалният докладчик препоръчва държавите нито да приемат автоматично, нито да отхвърлят (дори и отчасти) договорености относно сурогатно майчинство.⁸² Вместо това те винаги трябва да поставят най-добрия интерес на детето на първо място и да оценяват индивидуално всяка ситуация.

Правата на децата могат да бъдат нарушени и при участието им в спорта или в периферията на големи спортни събития.⁸³ Има

⁷⁸ Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, Committee on the Rights of the Child, UN. Doc. CRC/C/156, para. 52.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ **De Boer-Buquiccio, M.** Op. cit., A/HRC/37/60, paras. 72 et seq.

⁸¹ Ibid., para. 76.

⁸² **De Boer-Buquiccio, M.** Report of the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, Including Child Prostitution, Child Pornography and other Child Sexual Abuse Material, A/74/162 (15 July 2019), para. 91.

⁸³ **De Boer-Buquiccio, M.** Report of the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, Including Child Prostitution, Child Pornography and other Child Sexual Abuse Material, A/HRC/40/51 (27 December 2018), para. 13.

няколко сценария, които могат да се приравнят на търговия с деца съгласно ВФП, както и впоследствие да доведат до трафик. Първо, много деца спортисти нямат писмен договор или ако имат такъв, то нямат лесен достъп до копие от него, което ги прави уязвими към различни форми на експлоатация.⁸⁴ Те са изложени на допълнителен риск от малтретиране като собственост на трета страна – бизнес или инвестиционен фонд, които притежават частично икономически права над играчите. Това, от своя страна, ги превръща в стоки.⁸⁵ Децата са особено уязвими при трансфери в спортни академии, които търсят млади таланти и ги обучат до ниво на професионални спортисти. Те са поставени под изключителен натиск, имат малък контакт със семействата си и им липсва възможност да взимат самостоятелни решения относно кариерата си.⁸⁶ И накрая, при практики като търговия с деца трафикът също играе важна роля в контекста на спорта. Част от жертвите на трафик са деца в професионалния футбол.⁸⁷ Например деца от бедни семейства в страни с ниски доходи се стремят да станат професионални футболисти и поради това са трафикирани в Европа.⁸⁸ Имайки предвид възможностите им за спортни постижения и получаването на стипендии и спонсорства, те могат да се превърнат в жертви на търговия или сексуална експлоатация.⁸⁹

Освен това деца са изложени на висок риск от сексуално насилие в спортна среда.⁹⁰ Имайки предвид тясната връзка между тях, треньорите и медицинския персонал, която професионалният спорт създава, то те може да бъдат трудно разпознати като жертви.⁹¹ Властовата връзка между тях и елитния спорт прави децата изключително уязвими и това може да ги възпре да споделят за подобни ситуации.⁹²

⁸⁴ *Ibid.*, para. 52.

⁸⁵ *Ibid.*, para. 60.

⁸⁶ *Ibid.*, para. 63.

⁸⁷ *Ibid.*, para. 68.

⁸⁸ UNICEF Innocenti, *The Sale and Sexual Exploitation of Children in the Context of Sport and Sporting Events*, Florence, 2020, p. 1.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 2.

⁹⁰ ЕСПАТ, *Explanatory Report to the Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography*, p. 12.

⁹¹ *Ibid.*, p. 71.

⁹² **De Boer-Buquiccio, M.** Report of the Report of the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, Including Child Prostitution, Child Pornography and other Child Sexual Abuse Material, A/HRC/40/51, para. 72.

В тази връзка Комитетът по правата на детето насърчава държавите да обръщат повече внимание на ролята на спортните организации и да използват ръководните принципи относно рамката за бизнес и защита на правата на децата в контекста на спорта.⁹³ Целта е да бъде регламентирана отговорността на бизнеса да защита правата на децата чрез идентификация, предотвратяване и отчитане на извършените нарушения.⁹⁴ Тези принципите са от пряко значение за спортната индустрия, включително и за нейните органи на управление.⁹⁵ Уредена е отговорността както на физическите, така и на юридическите лица. Следователно спортните организации не са освободени от отговорност в случаи на нарушаване правата на детето.⁹⁶

Пример за трафик на деца в спортните среди е случаят с Камила Валиева. Тя е руска състезателка по фигурно пързалане. На 15 години е уличена в употреба на забраненото лекарство триметазидин. Веществото се използва за превенция на сърдечни проблеми. То е в списъка на забранените за състезателите вещества поради свойството му да повишава физическата ефективност на организма.⁹⁷ Открито е в нейна проба от 25 декември 2021 г., чийто резултат е оповестен публично едва през февруари 2022 г. по време на Олимпийските игри в Пекин.⁹⁸ Въпреки това се позволява на Валиева да продължи да се състезава, позовавайки се на неправимата вреда, която това би ѝ причинило. Това решение предизвика редица коментари.⁹⁹

⁹³ CRC Committee, Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC/C/156, para. 23.

⁹⁴ **De Boer-Buquiccio, M.** Report of the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, Including Child Prostitution, Child Pornography and Other Child Sexual Abuse Material, A/HRC/40/51, para. 28.

⁹⁵ ECPAT, Explanatory Report to the Guidelines Regarding the Implementation..., p. 35.

⁹⁶ **De Boer-Buquiccio, M.** Report of the Special Rapporteur on the Sale and Sexual Exploitation of Children, Including Child Prostitution, Child Pornography and other Child Sexual Abuse Material, A/HRC/40/51, para. 24.

⁹⁷ Вината не е нейна. Как 15-годишна шампионка се озова в центъра на допинг скандал? (<https://www.svobodnaevropa.bg/a/31701418.html>).

⁹⁸ Въпросът с допинг случая на фигуристката Камила Валиева е приключен за Руската антидопингова агенция (<https://www.bta.bg/bg/news/sport/740644-vaprosat-s-doping-sluchaya-na-figuristkata-kamila-valieva-e-priklyuchen-za-ruska>).

⁹⁹ Сара Хиршланд, главен изпълнителен директор на Олимпийските и Параолимпийските игри на САЩ, е разочарована от посланието, което изпраща подобно ре-

Впоследствие Спортният арбитражен съд дисквалифицира Валиева за нарушаване на правилата, като удовлетворява искането на Световната антидопингова агенция за 4-годишно наказание. Санкцията влиза в сила от 25 декември 2021 г.¹⁰⁰

Анализ на случая с руската фигуристка Валиева е, че тя е жертва на трафик. През този период е на 15 години и следователно съгласно Конвенцията от 1989 г. е и дете. Напълно вероятно е и да е умишлено дрогирана, за да подобри своите спортни постижения. Виновните за това са Руският олимпийски комитет и нейните треньори, които са имали задължения да се грижат за нея. С тези свои действия те са застрашили нейното психическо и физическо здраве. Техен приоритет е да експлоатират Валиева, за да им спечели олимпийско злато. Сред причините за това е фактът, че през годините в някои спортове децата се представят много по-добре от възрастните. Например гимнастиката, която през голяма част от своята история е била доминиран от деца, както и фигурното пързаляне, където те често се състезават заедно с възрастни спортисти за медали.

Изводът е, че разрешавайки на децата да участват на елитно ниво, Международният олимпийски комитет стимулира наемането на уязвими деца в техните спортни програми. Там в най-добрия случай те не се грижат за най-добрите интереси на своите деца спортисти, а в най-лошия ги малтретират физически и сексуално.

Трафикът на деца може да бъде открит и в контекста на детските бракове вследствие на търговия с деца. Комитетът по правата на детето в своите насоки препоръчва на държавите да вземат всички необходимите мерки за тяхното недопускане.¹⁰¹ Той и Комитетът за премахване на всички форми на дискриминация срещу жените в свой съвместен Общ коментар № 31 (2014), определят за детски брак всеки, при който поне една от страните е под 18-годишна възраст. Детските бракове се считат за сключени принудително, когато някое от лицата не е изразило своето пълно, сво-

шение, а Адам Рипън, бивш олимпийски бронзов медалист и треньор по кьнки, го определя като шамар за всеки един спортист, който иска да се състезава на чисто.

¹⁰⁰ Пак там.

¹⁰¹ Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, CRC/C/156, para. 51.

бодно и информирано съгласие.¹⁰² В него се посочва също така, че поради важни обстоятелства и след разрешение от съдия дете на 16-годишна възраст може да се счита за дееспособно да сключи брак, като се вземат предвид неговата личност и самостоятелност при вземането на подобно решение.¹⁰³ Това изключение е премахнато през 2019 г. в съвместния Общ коментар № 31, като абсолютната възраст за брак е посочена 18 години.¹⁰⁴

В синхрон с гореспоменатото е и развитието на правната уредба в България. Под влияние на международните стандарти се отменя правната възможност по изключение и след разрешение на Районния съд навършилите 16 години да сключат брак. Същата не съществува в правния мир с последните изменения в Семейния кодекс от 22 декември 2023 г. Мотивите за това са, че ранните бракове са форма на насилие и Комитетът на ООН за правата на детето настоява страната ни да се съобрази с този факт.

Посочените промени стават повод за образуване на к.д. № 6/2024 г. от Конституционния съд. То е по искане на Елена Динева-Илиева от Софийския районен съд и е за установяване на противоконституционност на разпоредбата на § 1 от Закона за изменение и допълнение на Семейния кодекс.¹⁰⁵

¹⁰² CEDAW Committee/CRC Committee, Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices, CEDAW/C/GC31-CRC/C/GC/18 (4 November 2014), para. 20; ECPAT, Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse, p. 63 et seq.

¹⁰³ CEDAW Committee/CRC Committee, Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices, CEDAW/C/GC31-CRC/C/GC/18, para. 19; за разлика от Комитета за елиминиране на всички форми на дискриминация срещу жените и този за правата на детето, Африканската рамка за правата на децата не позволява такова изключение и определя възрастта за съгласие за брак на 18 години – вж. African Union Commission, Joint general comment of the African Commission on Human and People's Rights and the African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child on ending Child Marriages, Addis Ababa 2017, p. 6.

¹⁰⁴ CEDAW Committee/CRC Committee, Joint general recommendation/general comment No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women and No. 18 of the Committee on the Rights of the Child (2019) on harmful practices, CEDAW/C/GC31/Rev.1-CRC/C/GC/18/Rev.1, para. 20 et seq.

¹⁰⁵ Закон за изменение и допълнение на Семейния кодекс, обн. ДВ, бр. 106 от 2023 г.

Конкретната причина, поради която районният съдия сезира Конституционния съд, е желанието на 16-годишно момиче да ѝ бъде разрешено да се омъжи за 20-годишен мъж. Двамата живеят заедно, а през ноември 2023 г. им се ражда и дъщеря. Непълнолетната майка изтъква, че двамата искат заедно да отглеждат детето си.

Сред аргументите на съдия Елена Динева-Илиева са, че въпросната промяна в Семейния кодекс е противоконституционна, защото не е спазена процедура по приемането ѝ. На второ място изтъква, че не са уредени заварените случаи като този. Както и че подобна отмяна нарушава правото на личен живот, както и текста от Конституцията, който предвижда, че „отглеждането и възпитанието на децата до пълнолетието им е право и задължение на техните родители и се подпомага от държавата“.¹⁰⁶

Съдията посочва, че основната причина за разрешаване на брак на ненавършили пълнолетие лица винаги е била бременността на желаещата да се омъжи. Също така смята, че по този начин се гарантира правото на децата да бъдат възпитавани и от двамата си родители. Подчертава, че на 16 години приключва задължителното образование и непълнолетният може да започне самостоятелно да води живота си. Освен това на същата възраст настъпва и дееспособността им по трудовото право.¹⁰⁷

В тази връзка Конституционният съд в свое определение № 3 от 2024 г. по к.д. № 6/2024 г. приема, че оспорената законодателна промяна цели да защити правата на детето срещу нарушаването им от „ранни/детски бракове“. Поради това преценката за нейната целесъобразност е изцяло на законодателя, а не на Конституционния съд. Той е този, който трябва да предприеме мерки от нормативно естество, които да доведат до подходяща и ефективна защита, включително и промяна на позитивноправната уредба относно минималната възраст на встъпващите в брак.

Съдът обръща особено внимание на Препоръки към Република България от Комитета по правата на детето към ООН от 1997 г., 2008 г. и от 03.06.2016 г., раздел Ш.Б, т. 18 – „Да се измени Семейният кодекс така, че да се премахнат всички изключения, които позволяват бракове за всеки под 18 г.“; Резолюция

¹⁰⁶ Определение № 369 от 04.01.2024 г. на Софийски районен съд.

¹⁰⁷ Пак там.

R8_TA(2017)0379 на Европейския парламент от 04.10.2017 г. относно прекратяване на сключване на брак в детска възраст и Резолюция R8_TA(2018)0292 на Европейския парламент от 04.07.2018 г. относно следващи стъпки с оглед изготвяне на външна стратегия на ЕС срещу ранните и принудителните бракове.¹⁰⁸

Интерес представлява и фактът, че въпросното определение на Конституционния съд е подписано с особено мнение от трима съдии – Янаки Стоилов, Соня Янкулова и Борислав Белазелков.

Според съдия Янаки Стоилов възможността за встъпване в брак преди навършване на 18-годишна възраст, или т. нар. брачна еманципация, изцяло зависи от преценката на законодателя. Също така посочва, че проблемът с ранните бракове има две страни. От една страна, са лицата, които без да притежават необходимия социален капацитет, създават деца, а от друга – децата на непълнолетни лица. Той приема, че правата на тези деца заслужават равностойна закрила от обществото. Те трябва да разчитат на грижа в семейството, включително в случаите, при които техните родители са непълнолетни, но желаят да сключат брак. В заключение определя като илюзия разрешаването на такъв тежък социален проблем с отпадане на подобна възможност.¹⁰⁹

Предвид това, според мен съвсем уместно съдия Стоилов разглежда в дълбочина проблема. Действително „ранните/детските“ бракове при определени условия могат да се превърнат в причина за последващо насилие, сексуална експлоатация и трафик. Забраната за сключване на брак преди навършването на пълнолетие може да възпрепятства и лиши децата на тези родители от това да израснат в благоприятна за тях семейна среда. Следователно трябва да се възприеме умерен подход, при който на първо място да се гарантира благосъстоянието на децата.

Въпреки казаното дотук, детските бракове си остават фактор, който поставя децата в особено уязвима ситуация. Много често те включват плащане на зестра или цена за булката. Предаването на дъщеря за брак може също да се използва за уреждане на семейни дългове или осигуряване на икономическа сигурност, което да доведе до ситуация на трафик.¹¹⁰

¹⁰⁸ Определение № 3 от 02.04.2024 г. по к. д. № 6/2024 г. на Конституционния съд.

¹⁰⁹ Пак там.

¹¹⁰ M'jid, N. M., Report of the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, A/HRC/25/48 (23 December 2013), para. 26.

Например държавата Уганда е на 16-о място по брой детски бракове в света. Според доклад от 2019 г. на Детския фонд на ООН (УНИЦЕФ) 34% от тях са сключени от жените на възраст между 25 и 49 години, които са се омъжили, преди да отпразнуват своя 18-и рожден ден.¹¹¹ Сходна е ситуацията и в Непал. Там се изисква те да бъдат на 20 години, за да сключат брак, или 18 години, със съгласието на родителите си. Въпреки това по данни на доклад на УНИЦЕФ в Непал има близо 5 милиона деца булки.¹¹² Сред причините за наблюдаването на подобни тенденции са: неравенство на половете, липсата на образование, бедност, културни особености и др. Много от родителите омъжват дъщерите си, за да се освободят от тежестта на изхранването им или с цел да им осигурят по-добро бъдеще.

В Непал получаването на зестра е нормална традиция. Изразява се в изплащането от 100 до 10 000 долара от младоженеца на семейството на булката по време на сватбата. Ако булката е по-възрастна, цената е по-ниска. Независимо от това едно момиче, жертва на подобен брак, може да страда от редица проблеми след сватбата си. Такива са: домашно насилие, ранна бременност, болести, предавани по полов път, психични заболявания, особено ако са принудени да се омъжат. Според доклад от 2015 г. на правителството на Непал повече от половината жени в държавата са неграмотни.¹¹³ По отношение на бременността на момичета на възраст от 15 до 19 години, то те съставляват една четвърт от 1,2 млн. бременности всяка година в Уганда. От тях близо 300 000 водят до опасен аборт, според УНИЦЕФ, а рискът от смърт на майката при тях е 28%.¹¹⁴

Опасностите, които крият ранните бракове, много често не приключват дотук. След раздялата със своите съпрузи, като самотни майки те губят финансовата си подкрепа. Това автоматично ги превръща в мишена за трафикантите. Също така се принуждават да търсят различни начини за препитание, сред които е и предлагането на сексуални услуги.

¹¹¹ Destiny Rescue. A dark journey: how child marriages can lead to human trafficking (<https://www.destinyrescue.org/blog/a-dark-journey-how-child-marriages-can-lead-to-human-trafficking/>).

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

Поради това е отделено и специално внимание на детската проституция в чл. 2, б. б) от ВФП. Според него това е използването на дете в сексуални действия срещу възнаграждение или друга форма на облага.

Комитетът по правата на детето дефинира сексуалните действия като такива, които могат да бъдат реални и симулирани. Това са и всички форми на сексуален контакт и докосване на части от тялото на дете, независимо от пола му, както и всяко похотливо показване на техните гениталии или срамна област.¹¹⁵ Тъй като липсва определение за сексуални действия в Протокола, то би било полезно при изготвянето на такова в националното законодателство. Важно е да се отбележи също така, че не се изисква да бъде извършен полов акт, както и е неутрално по отношение на пола и следователно всяко лице може да бъде извършител или жертва.¹¹⁶

По отношение на втория елемент от определението, свързан с възнаграждение или друга форма на облага, то трябва да се тълкува широко и да включва не само финансова печалба, но също и осигуряване на храна, подслон или всяка друга форма на изхранване и жизнена подкрепа.¹¹⁷ Ползата дори не трябва да се материализира, просто обещанието за възнаграждение е достатъчно, за да се изпълни тази част от определението.¹¹⁸ Освен това не се изисква детето да е това, което се възползва от възнаграждението или друга облага, това може да бъде и трето лице.¹¹⁹ Дори ако го направи, то все още представлява сексуална експлоатация и следователно престъпление.¹²⁰

Освен това Комитетът по правата на детето отбелязва, че сред причините „за попадане в ситуация на сексуалната експлоатация при децата са икономически, свързани с образование или социален статус“.¹²¹ Де-

¹¹⁵ Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC/C/156, para. 53.

¹¹⁶ Explanatory Report to the Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, ECPAT, p. 61.

¹¹⁷ Guidelines regarding the implementation..., CRC/C/156, para. 54.

¹¹⁸ Ibid., para. 56.

¹¹⁹ Explanatory Report..., ECPAT, p. 62.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Guidelines regarding the implementation..., CRC/C/156, para. 58.

цата на улицата и тези, засегнати от хуманитарни кризи, са изложени на особен риск от експлоатация в контекста на подобни отношения.¹²²

В своите насоки Комитетът по правата на детето признава, че децата също са експлоатирани за проституция онлайн. Например чрез рекламирането им за сексуална действа чрез уебсайтове или мобилни приложения. Поради това той настоява държавите да гарантират, че законодателството им се прилага и при използването на деца за проституция чрез информационни и комуникационни технологии.¹²³

Следователно всяка форма на експлоатиране на деца за проституция, както онлайн и офлайн, е забранено съгласно ВФП и е предпоставка за трафик.

Детска порнография според чл. 2, б. в) е всяко представяне, с каквито и да било средства, на дете в действителни или симулативни явни сексуални дейности или друго излагане на интимни части на дете с предимно сексуални цели.

Фразата „всяко представяне, с каквито и да е средства, на дете“ отразява огромното разнообразие от изображения на материали за сексуално насилие над деца, включително, но не само, визуални, аудио- и писмени материали, както и физически предмети и скулптури.¹²⁴ Комитетът по правата на детето в своите насоки относно прилагането на Протокола подчертава, че както тези на хартия, така и електронните копия са обхванати от тази разпоредба.¹²⁵ Без значение е дали изображението е трайно материализирано или е предавано на живо и няма наличен запис.¹²⁶

Силно обсъждан е въпросът какво е „дете“ съгласно ВФП. Той не съдържа определение, затова се прави препратка към чл. 1 от Конвенцията от 1989 г., според което то е всяко лице под 18-годишна въз-

¹²² Explanatory Report..., ЕСПАТ, п. 64; De Boer-Buquiccio/ Giammarinaro, Joint report of the Special Rapporteur on the sale and sexual exploitation of children, including child prostitution, child pornography and other child sexual abuse material and the Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children, A/72/164, paras. 28 et seq.

¹²³ Guidelines Regarding... CRC Committee, CRC/C/156, para. 57.

¹²⁴ Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse, ЕСПАТ, п. 36.

¹²⁵ Guidelines Regarding the Implementation..., CRC Committee, CRC/C/156, para. 61.

¹²⁶ Explanatory Report..., ЕСПАТ, п. 66.

раст. Поради това се коментира дали виртуалните деца, както и тези, които изглеждат като такива, попадат в обхвата на това определение.

От своя страна, Комитетът по правата на детето насърчава държавите да включват в националното си законодателство закрилата на деца или лица, изглеждащи като такива, от сексуално насилие.¹²⁷

Важно е да се отбележи, че виртуалните изображения на съществуващи деца са обхванати от разпоредбата („с каквото и да е средство“).¹²⁸ По отношение на несъществуващите такива въпросът е силно обсъждан. Според някои не е научно доказано сексуалната активност с виртуални деца да води или до увеличаване на достъпа до истински материали за сексуално малтретиране на деца, или до онлайн сексуални престъпления срещу тях. Следователно липсва доказателство за причинно-следствена връзка между виртуалното и реалното сексуално насилие над деца. От друга страна, криминализирането на подобен материал би представлявало нарушение на свободата на словото, което има предимство пред съображението за потенциални отрицателни ефекти върху благосъстоянието на децата.¹²⁹

Определението за детска порнография изисква криминализиране на действителни или симулативни явни сексуални дейности. От *travaux préparatoires* на ВФП става ясно, че гореспоменатата дискусия около включването на виртуални материали за сексуално малтретиране на деца първоначално е относно термина симулирани сексуални дейности. Япония се застъпва за включването само на реални такива.¹³⁰ Тъй като терминът симулиран е запазен, историчната за изготвянето на протокола предполага, че виртуалните материали за сексуално малтретиране на деца са обхванати от него. Комитетът по правата на детето е по-предпазлив по този въпрос,

¹²⁷ Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee CRC/C/156, para. 63.

¹²⁸ **Suzanne Ost**, Criminalising Fabricated Images of Child Pornography: a Matter of Harm or Morality? – Legal Studies, Vol. 30, 2010, p. 232.

¹²⁹ Вж. например мотивите на Върховния съд на САЩ по делото *Ashcroft v Free Speech Coalition*, 535 US 234 (2002); подобни дискусии в контекста на детски секс кукли – вж. Witting, S. K. Child sexual abuse in the digital era. – Rethinking legal frameworks and transnational law enforcement collaboration, Leiden, 2020, p. 17.

¹³⁰ **Tobin, J.** The Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution, and Child Pornography in J. Tobin (ed.), *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*. Oxford, Oxford Commentaries on International Law, 2019, p. 1736.

тъй като единствено насърчава държавите да криминализират подобен материал, а не го прави част от правните задължения за криминализиране съгласно чл. 2 и 3.¹³¹ Виртуалните материали за сексуално насилие над деца не са хомогенна група от материали.

Сексуалните действия се припокриват с втората активност, представляваща детска порнография съгласно ВФП, а именно излагане на интимни части на дете с предимно сексуални цели. Според *travaux préparatoires* на Протокола половите части на детето не се ограничават до гениталиите, но също така включват вторични характеристики като глутеус и гърди.¹³² Комитетът признава, че за определени изображения е необходим контекстът, в който са представени, да се вземе предвид, за да се определи дали се използва за „предимно сексуални цели“.¹³³ Като пример – семейната снимка на голо дете във фотоалбум не се счита като използван за предимно сексуални цели. Същото изображение, поставено в уебсайт с материали за сексуално малтретиране на деца, ще придобие противоположен контекст.¹³⁴ Освен това материалът трябва да се използва за предимно сексуални цели. Това означава, че когато подобни цели са инцидентни, то не се счита за детска порнография съгласно Втория факултативен протокол.¹³⁵

Възниква въпросът съществува ли детска порнография, която не цели експлоатация? Пример за такава е секстингът. Това е самогенериращ сексуален материал от деца, достъпен онлайн. Терминът е смесица от думите „секс“ и „изпращане на текстово съобщение“ и описва самопроизведени сексуално похотливи или подробни изображения и текстове, които се разпространяват чрез съобщения по мобилен телефон, интернет, социални мрежи и други подобни. Той е вид виртуално общуване, което включва изпращане на снимки, клипчета, съобщения от сексуален характер към партньора, позната или непозната личност. Понякога е само на ниво флирт в социалните мрежи, но в някои случаи съдържанието на разговора може да се превърне в нещо, което имитира сексуален

¹³¹ Guidelines Regarding the Implementation..., CRC Committee, CRC/C/156, para. 63.

¹³² Ibid.

¹³³ Guidelines Regarding the Implementation... CRC Committee, CRC/C/156, para. 62.

¹³⁴ Explanatory Report..., ECPAT, p. 67.

¹³⁵ Tobin, J. Op. cit., p. 1739.

контакт.¹³⁶ Важното е категорията самогенериран материал да включва доброволно произведени, както и принудителни материали. Според Комитета по правата на детето всеки материал, който е самогенериран в резултат на принуда, се категоризира като материал за сексуално малтретиране на деца.¹³⁷

Дискусията около правния и политически отговор към самогенериран материал е особено сложен в контекста на ВФП, тъй като отразява едно от основните противоречия между него и Конвенцията от 1989 г. Тя забранява експлоататорското използване на деца за порнографски материали, докато при Протокола е всякаква форма на порнографски материали, изобразяващи деца, независимо от това дали се счита за експлоатиращ или не. Това разграничение играе важна роля, когато става въпрос за производство и споделяне на доброволни самогенерирани материали при секстинг.¹³⁸ Сексуалността, идентичността, интимността и междуличностната връзка са въпроси, представляващи интерес за тийнейджърите. Секстинг материалите и детската порнография, както е дефинирана във ВФП, изобразяват подобно поведение, т.е. сексуална активност, включваща дете. Поради това законодателството в много държави не прави разлика между обстоятелствата, при които той е създаден. От криминална гледна точка се определя производството, разпространението и притежаването на двете групи материали – самогенериращи и експлоатационни, като претъплението детска порнография.¹³⁹

Комитетът по правата на детето в своите насоки признава, че секстингът се счита за нормален от юношите.¹⁴⁰ Правилно се подчертава, че съществуват множество рискове, свързани с тази практика, тъй като материалът може да бъде споделен с трети лица про-

¹³⁶ Какво е секстинг и защо се смята за изневяра? Аз, жената. (<https://www.az-jenata.bg/a/2-intimno/50285-kakvo-e-seksting-i-zashto-se-smiata-za-izneviara>).

¹³⁷ Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, CRC/C/156, para. 67.

¹³⁸ See UNICEF, Regulation of Child Online Sexual Abuse. Legal Analysis of International Law & Comparative Legal Analysis, Windhoek 2016, p. 16.

¹³⁹ Witting, S. K. Op. cit., p. 41.

¹⁴⁰ Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, CRC/C/156, para. 42.

тив волята на детето или да бъде използван в контекста на тор-моз.¹⁴¹ Също така може да доведе до това да бъдат изнудвани, а впоследствие и до трафик с цел сексуална или трудова експлоатация. Имайки предвид тези рискове, някои подкрепят тезата, че секстингът трябва да се разглежда като детска порнография, а други – като част от общуването между тийнейджъри.¹⁴²

Следователно децата са лишени от правото да изразяват своята сексуалност, а им е предоставена само защита от сексуална експлоатация.¹⁴³ Вместо да се фокусира единствено върху правото на закрила, е необходим и балансиран подход. Той е установен за първи път в чл. 20 (3) на Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата срещу сексуална експлоатация и сексуално насилие (Конвенцията от Ланзароте). В разпоредбата се посочва, че не трябва да се счита за детска порнография материал, включващ деца, достигнали възрастта за сексуална активност, създаден и притежаван с тяхно съгласие и единствено за лично ползване.¹⁴⁴ Комитетът по правата на детето в своите насоки следва тази практика и изяснява, че държавите не трябва да криминализират юноши на подбна възраст за сексуална активност по взаимно съгласие.¹⁴⁵ Той прилага същия стандарт към онлайн сексуална активност, заявявайки, че децата не трябва да бъдат държани наказателно отговорни за създаване на свои изображения.¹⁴⁶ В същото време Комитетът

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Вж. **Witting, S. K.** Op. cit., p. 39; **Alisdair A. Gillespie**, Adolescents, Sexting and Human Rights, *Human Rights Law Review*, Vol. 13 (2013), p. 626 et seq.

¹⁴³ **Witting, S. K.** Op. cit., p. 62; **Belinda Carpenter et al.**, Harm, Responsibility, Age, and Consent, *New Criminal Law Review: An International and Interdisciplinary Journal*, Vol. 17 (2014), p. 31; **Kate Millet**, Beyond Politics? Children and Sexuality. – In: Carole S. Vance (ed.), *Pleasure and Danger. Exploring Female Sexuality*. Boston, 1984, 218–219.

¹⁴⁴ Ibid. pp. 36 et seq.

¹⁴⁵ See also Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, CRC Committee, U.N. Doc. CRC/C/156, para. 73; Explanatory Report to the Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, ECPAT, p. 74.

¹⁴⁶ Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, U.N. Doc. CRC/C/156, para. 67; General comment No. 25 (2021) on children's rights in relation to the digital environment, CRC Committee, U.N. Doc. CRC/C/GC/25, para. 118

признава, че в случаите, когато първоначално произведеният по взаимно съгласие материал се разпространява допълнително без съгласието на изобразеното дете, на извършителите трябва да им бъде погърсена отговорност.¹⁴⁷

IV. Заключение

Следователно можем да обобщим, че четирите общи принципа от Конвенцията от 1989 г. – недискриминацията (чл. 2), висшите интереси на децата (чл. 3), правото на живот, оцеляване и развитие (чл. 6) и правото на детето да бъде изслушано (чл. 12), имат значение, когато става въпрос за трафик на деца. По-особено е положението по отношение на чл. 3 и 12. При тяхното прилагане спрямо пострадали от престъплението непълнолетни лица съществува противоречие. Според Комитета за правата на детето те взаимно се допълват и висшите интереси на децата могат да бъдат постигнати чрез предоставяне на възможност те да бъдат изслушвани и да участват активно при вземането на решения по въпроси от особено значение за собствения им живот. Въпреки това съществува разлика между концепцията за трафика на деца и двата принципа, на чл. 3 и 12. Причина за това е, че в международноправната уредба за трафик на непълнолетни лица за разлика от тази за възрастни не е необходимо да бъде налице елементът, средство за осъществяване на престъплението, а съгласието за последваща експлоатация е релевантно.

По отношение на трафика на деца съгласно чл. 35, отнасящ се до забраната за отвличане, търговия и трафик, от Конвенцията от 1989 г. и връзката му с други нейни разпоредби можем да посочим следното:

- чл. 11 се отнася до незаконно отвличане на деца, които са преведени през граница от страна на техни близки. За разлика от него, чл. 35 включва извършването на подобни действия, но в рамките и на националната територия от лица, които не са членове на семейството му;
- чл. 21 гарантира правото на детето да бъде осиновено в чужбина, при невъзможност в собствената му страна, но то не трябва да води до незаконно финансово обогатяване за тези, които участват в този процес. Общото с чл. 35 е, че ако оси-

¹⁴⁷ Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, U.N. Doc.CRC/C/156, para. 67.

новяването на дете е срещу заплащане и впоследствие бъде и експлоатирано, то тогава то се превръща в жертва на трафик. Следователно това е едно от средствата, чрез които могат да бъдат въввлечени в престъплението;

- чл. 32 забранява всеки труд, който може да бъде опасен и вреден за здравето, физическото, умственото, духовното, моралното и социалното развитие на детето. Трудовата експлоатация на децата много често е съпроводена с изброените в чл. 32 последствия. Поради това е и една от формите на трафик и попада в рамките на приложение на чл. 35;
- чл. 34 защитава децата от всички форми на сексуална експлоатация и насилие. Предвид това, съществува връзка между чл. 34 и чл. 35 в случаите, когато трафикът на деца се извършва именно поради тази цел;
- чл. 38 следи за спазването на международното хуманитарно право и забраната за пряко участие във въоръжените конфликти на лица под 15-годишна възраст. Общото с чл. 35 е, че бедността, гладът и отчаянието могат да тласнат деца от подобни райони на въоръжени действия да бъдат трафикирани в други държави и експлоатирани;
- чл. 39 регламентира възстановяването и социалната интеграция на деца, жертви на престъпления. Сходството с чл. 35 е необходимостта от специални грижи и реинтеграция за пострадалите от трафик деца.

Други разпоредби от Конвенцията от 1989 г., имащи отношение с чл. 35 от нея и трафика на деца, са чл. 24, т. 3; 26; 27; 33 и 36.

В тази връзка можем да заключим, че Конвенцията предоставя двойна защита на децата от трафик. От една страна, е посочената бланкетна норма в чл. 35, а от друга – включените отделни разпоредби, отнасящи се до конкретни форми на експлоатация. Въпреки това предоставената цялостна защита в Конвенцията от 1989 г., свързана с правата и достойнството на децата, трябва да се разглежда в своята цялост като инструмент за противодействие на трафика и свързаната с него експлоатация на деца.¹⁴⁸ Една от силните страни на Конвенцията е способността ѝ да се използва за разбиране на престъплението и свързаните с него експлоатационни цели във

¹⁴⁸ **Gallagher, A. T.** The International Law of Human Trafficking. New York, Cambridge University Press, 2012, p. 6.

възможно най-широк контекст.¹⁴⁹ Разпоредбата на чл. 35 има за цел да предотврати търговията и трафика на деца и съставлява първата обвързваща за държавите правна уредба относно осъществяването на ефективен контрол спрямо престъплението.¹⁵⁰

По отношение на Конвенцията от 1989 г. и липсата на определение за трафик, то тя оставя въпроса за тълкуване отворен, като създава опасност той да не бъде разбран във всичките му проявления. Въпреки това се предоставя по-голяма гъвкавост на национално ниво при изготвянето на определение за престъплението. От друга страна, с факта, че авторите на Конвенцията не са успели да дадат определение за трафик, те са възприели по-обхватното разбиране, включващо всички негови измерения. Това, от своя страна, води до важна промяна в международно право, свързана с разбирането за трафика на деца, който вече излиза извън аспектите на проституцията и сексуалната експлоатация.¹⁵¹

Връзката във ВФП между детската проституция и детската порнография е, че те създават условия, при които непълнолетни лица могат да бъдат обект на трафик. Относно търговията с деца, то тя сама по себе си е с по-голям обхват и включва ситуации, при които деца могат да бъдат трафикирани.¹⁵² Например тази връзка се потвърждава от практиката на Комитета по правата на детето, която разкрива тенденция държавите да свързват търговията с трафика на деца¹⁵³, макар че техните правни определения

¹⁴⁹ **Ennew, J., K. Gopal, J. Heeran, H. Montgomery.** Children and Prostitution: How Can We Measure the Commercial Sexual Exploitation of Children? Literature Review and Annotated Bibliography, (UNICEF, and edition, 1996), at Part 2 in Anne T. Gallagher, *The International Law of Human Trafficking*. New York, Cambridge University Press, 2012, p. 65.

¹⁵⁰ **Humbert, F.** The Challenge of Child Labour in International Law (Vol. 64). Cambridge, Cambridge University Press, 2009, p. 78.

¹⁵¹ Legislative History of the Convention on the Rights of the Child, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, Vol. 2. New York, 2007, para 72.

¹⁵² Чл. 2, б. а) от Втория факултативен протокол гласи: „Търговия с деца означава всяко действие или дейност, при което дете се прехвърля от лице или група от лица на друго (лице) срещу възнаграждение или друга облага“.

¹⁵³ General Comment № 6: Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside Their Country of Origin, CRC Committee, U.N. Doc. CRC/GC2005/6, June 3, 2005, at para. 2, where conversely the sale of children by parents is listed as an example of trafficking. See also the linkage of sale and trafficking of children in: Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Sierra Leone, UN. Doc. CRC/C/SLE/CO/2, June 6, 2008, at para. 75; Concluding Observations of the Com-

се различават.¹⁵⁴ Предвид това, в своите насоки относно ВФП той подчертава, че търговията с деца винаги изисква някаква форма на търговска сделка, която не е необходима при трафика на деца.¹⁵⁵ От друга страна, трафикът на деца трябва да преследва експлоататорска цел. Допълнителна разлика е, че търговията на деца не изисква физическо прехвърляне на дете. Докато отделянето на дете от социалната му среда е ключов елемент от трафика и причина, поради която те са особено уязвими да се превърнат в жертви на трафик.¹⁵⁶

Въпреки посочените различия повечето държави не следват тези разграничения и използват термините търговия и трафик на деца като взаимозаменяеми, въпреки че чл. 35 от Конвенцията от 1989 г. също ги описва като различни понятия. До това заключение се стига и след преглед на докладите от Комитета по правата на детето на държавите по ВФП, което е и напомняне да криминализират търговията и трафика на деца като отделни престъпления.¹⁵⁷

mittee on the Rights of the Child, Kuwait, UN. Doc. CRC/C/OPSC/KWTICO/, Feb. 1, 2008, at para. 17; Concluding Observations: Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Sudan, UN. Doc. CRC/C/OPSC/SDN/CO/1, June 8, 2007, at para. 39; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Malaysia, UN. Doc. CRC/C/MYS/CO/1, Feb. 2, 2007, at para. 95; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Syrian Arab Republic, UN. Doc. CRC/CI/OPSC/SYR/CO/1, Oct. 31, 2006, at para. 28; Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, China, UN. Doc. CRC/C/OPSC/CHN/CO/1, Nov. 24, 2005, at para 19.

¹⁵⁴ Guidelines regarding the implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, CRC/C/156, para. 49.

¹⁵⁵ Guidelines Regarding the Implementation of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, U.N. Doc. CRC/C/156, para. 15.

¹⁵⁶ Handbook on the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, UNICEF, Florence, 2009, p. 10.

¹⁵⁷ Concluding Observations on the Report Submitted by Angola under article 12 (1) of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, UN. Doc. CRC/C/OPSC/AGO/CO/1 (29 June 2018), para. 25; Concluding Observations on the Report Submitted by Czechia under article 12 (1) of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, UN. Doc. CRC/C/OPSC/CZE/CO/1 (5 March 2019), para. 9; Concluding Observations on the Report Submitted by Georgia under article 12 (1) of the Optional Protocol to the Convention on the

Несъмнено в някои случаи търговията съгласно ВФП и трафика на деца се припокриват.¹⁵⁸ Това е, когато първата се извършва с цел експлоатация, но съществуват между тях и различия по отношение на няколко аспекта: преследване на извършителите, създаване на индикатори за идентифициране и определяне на най-добрите интереси на детето, включително по отношение на репатриране на детето при семейството му. Всички те ще спомогнат за по-ефективно справяне с трафика на деца, както и за установяване на първопричините за пропуски в системата за закрила на децата.

В тази връзка Уго Седранголо заключава, че докато двете престъпления съвпадат – когато търговията се извършва срещу възнаграждение и с цел експлоатация, то не всички случаи на трафик представляват търговия с деца.¹⁵⁹ Според него трафикът може да бъде част от обхвата на ВФП и чрез връзката му с детската проституция и порнография.

Например съществува уязвимост от трафик при сурогатното майчинството. Предпоставка за това е наемането на млади жени

Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, UN. Doc. CRC/C/OPSC/GEO/CO/1 (30 October 2019), para. 29; Concluding Observations on the Report Submitted by Tajikistan under article 12 (1) of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography, CRC Committee, UN. Doc. CRC/C/OPSC/TJK/CO/1 (3 November 2017), para. 27.

¹⁵⁸ Трябва да се отбележи, че ръководният документ за отворената работна група, натоварена с изготвянето на Втория факултативен протокол, е предложение, представено от Франция по време на 3-ото заседание на работната група (Report of the Working Group E/CN.4/1995/95, para. 30 and 32). В това предложение чл. 1 гласи: „Евентуален“ незадължителен протокол следва да се прилага за сексуалната експлоатация и трафика на деца. Сексуалната експлоатация трябва да се разбира като детска порнография и детска проституция“. Това първоначално предложение след това е променено на 5-ото заседание на работната група, когато делегацията на Куба предлага думите „сексуална експлоатация на деца“ да бъдат заменени с „търговия с деца, детска проституция и детска порнография“ (Report of the Working Group, E/CN.4/1995/95, §37). Въпреки това някои делегации, като например Китай, настояват по време на преговорите за необходимостта от по-обхватно определение за търговия с деца, което да включва и въпросите за трафика и отвлечането (Report of the working group on its fourth session, E/CN.4/1998/103, para 38).

¹⁵⁹ **Cedrangolo, U.** The Optional Protocol to the Convention on the Rights of Child on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography and the Jurisprudence of the Committee on the Rights of the Child, UNICEF, Innocenti Research Paper, Florence, 2009, p. 10.

или момичета чрез посредници, търсеци печалба и възприемащи децата като стока. За това спомагат и факторите бедност, липса на образование и дискриминация.

Също така трафикът на деца има своите измерения и в спортните среди. Много често младите спортисти от бедни семейства не сключват писмен договор или ако имат такъв, то нямат лесен достъп до копие от него, което ги прави уязвими от различни форми на експлоатация. Те могат да бъдат превърнати в собственост, буквално в стока на трета страна.

Не на последно място, при разпространението на порнографски материали сред младежите като секстинг също съществуват множество рискове, при които те могат да бъде споделени с други лица против волята на детето и то да бъде манипулирано, а впоследствие и експлоатирано за други цели в рамките на трафика.

Следователно в случаите, когато непълнолетни лица са жертва на някое от престъпленията в Протокола от Палермо с цел сексуална експлоатация, при определени условия понятията търговия, детска проституция и порнография се припокриват.

Като се имат предвид правното разграничение и дефинициите, описани по-горе, то те играят важна роля при правната квалификация на престъплението. Именно поради това се изисква националните законодателства на държавите изрично да криминализират подобна дейност съгласно Втория факултативен протокол и Протокола от Палермо.

Припокриването на престъпленията за сексуални цели има слабо въздействие върху отделните жертви, но разграничението им в закона е необходимо, за да се улесни наказателното преследване на извършителите. Следователно трафикът на деца е сред основните прояви на сексуална експлоатация като търговия, детска порнография и проституция. Нито един от тези контексти не е изолиран и обсъждането им трябва да бъде в рамките на сексуалната експлоатация като цяло. Например детската проституция е свързана с трафика, но има и други форми на сексуална експлоатация на деца (като онлайн престъпления), които могат да бъдат извършени и без детето да е трафикирано.¹⁶⁰ Въпреки това е важно, че подобни форми на експлоатация не са изключени от вниманието на международната общност, дори да не отговарят на дефиницията за трафик.

¹⁶⁰ Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Interagency Working Group. Luxembourg, 2016, p. 61.